

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПРАВА**

**ПРОТИДІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу , групи 13-482
Спеціальності: 081 «Право»
Освітньо-професійної (наукової)
програми: «Право»
Довгопостол Вадим Вікторович

Керівник: Саїнчин О. С. доктор
юридичних наук , професор
Рецензент: Зубенко В.В. доцент кафедри
публічного управління та
адміністрування Херсонського
Державного Аграрного Університету ,
кандидат юридичних наук , доцент

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	6
1.1.Поняття та способи протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства	6
1.2.Засоби подолання протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства	11
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	17
2.1 Правові та криміналістичні заходи	17
2.2. Тактичні прийоми та рекомендації щодо забезпечення подолання протидії розслідувань порушень бюджетного законодавства	17
ВИСНОВКИ	28
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вчинення значної частини злочинів у бюджетній сфері обумовлюється можливістю службових осіб та державних структур здійснювати з використанням свого службового становища незаконні фінансові операції з коштами бюджету як при визначенні напрямків використання бюджетних коштів, так і при отриманні та використанні цих коштів. Використовуючи своє службове становище, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів не тільки мають об'єктивну можливість незаконного вилучення коштів із бюджету, але й активно намагаються уникнути відповідальності за вчинені злочини. Як свідчить вивчення емпіричного матеріалу, кількість кримінальних справ, порушених за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 Кримінального кодексу (далі - КК) України, предметом якого є бюджетні кошти, а суб'єктами є керівники державних установ, виявляються і розслідуються лише в поодиноких випадках. Ми вважаємо, що один із основних факторів низького розкриття цих злочинів - активна протидія органам досудового слідства з боку службових осіб, винних у вчиненні викрадень бюджетних коштів, що ускладнює виявлення, розслідування та судовий розгляд кримінальних справ зазначеної категорії. А це, у свою чергу, призводить до серйозних труднощів у збиранні доказів та дослідженні обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних справах, неповноти досудового слідства, призначення судами винним покарання, яке не відповідає характеру їх злочинних діянь, закриття кримінальних справ за реабілітуючими підставами, залишення злочинців на волі.

Проблема протидії розслідуванню злочинів не нова, вона існує з моменту зародження процесу розслідування та судового розгляду. Подолання створених перешкод розслідуванню злочинів впливає з самої сутності слідчої діяльності, яка характеризується зіткненням

протилежних інтересів, особливою психологічною атмосферою розслідування, для якої, як зауважив В. Л. Васильєв, характерним є подолання опору з боку осіб, не зацікавлених в успішному розслідуванні справи [1, с. 45].

Аналіз літературних джерел свідчить, що різні аспекти протидії розслідуванню висвітлювалися в теоретичних дослідженнях багатьох українських та зарубіжних учених: Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, С. Ю. Журавльова, В. М. К. М. Кустова, Е. У. Баєвої, О. В. Александренко, Волобуєва, В. П. Корж, Т. В. Колесникової, С. О. Сафронова, М. І. Костіна, Р. Л. Степанюка, Б. В. Щур, Р. М. Шехавця, В. К. Лисиченко, Л. І. Аркуші.

Однак, незважаючи на беззаперечну теоретичну й практичну значущість зазначених досліджень, питання протидії розслідуванню з боку службових осіб у бюджетній сфері, висвітлювалися лише у праці Р. Л. Степанюка [2], але сформульовані положення у зв'язку із виявленням специфічних форм протидії розслідуванню викрадень бюджетних коштів з боку службових осіб, зацікавлених у перешкоджанні встановленню істини, та неможливістю вирішення проблем подолання протидії правоохоронними органами потребують уточнення окремих положень, що й обумовлює актуальність даної роботи.

Метою даного дослідження є охарактеризувати протидію розслідуванню порушень бюджетного законодавства та шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження є розслідування порушень бюджетного законодавства.

Предметом дослідження є подолання протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства.

Завданнями дослідження є:

-дослідити поняття та способи протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства;

-дослідити засоби подолання протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства;

-розглянути запобігання знищенню чи фальсифікації документів та матеріалів;

-дослідити заходи щодо запобігання відмові видачі документів чи матеріалів необхідних для розслідування;

-охарактеризувати правові та криміналістичні заходи;

-дослідити тактичні прийоми та рекомендації щодо забезпечення подолання протидії розслідувань порушень бюджетного законодавства.

Структурно робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1.1. Поняття та способи протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства

Взагалі поняття «протидія» є доволі простим, з розумінням даного визначення не повинно виникати ніяких непорозумінь. Але якщо ми збираємось говорити стосовно протидії розслідуванню злочинів, то серед багатьох науковців виникає досить сильна дискусія відносно того, як слід розуміти контекст вказаного словосполучення. Перед тим як висвітлити положення стосовно наукового розуміння терміну «протидія розслідуванню злочинів» я хочу перш за все акцентувати увагу на тому моменті, що на законодавчому рівні дане питання не знайшло вирішення. Законодавство визначає напрями, методи та способи боротьби зі злочинністю, але не виділяє можливих шляхів протидії з боку злочинців. Крім того, проект закону України «Про основи державної політики щодо протидії злочинності [1] так і залишився на стадії проекту. При цьому поняття «протидія» вживається в деяких нормативно-правових актах, серед яких: закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 № 3341-XII [2], закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV [3], закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI [4], закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII

[5], указ Президента України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 21.10.2011 № 1000/2011 [6] тощо.

Але тільки в законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI [4] надається тлумачення терміну «протидія», правда тільки в контексті стосовно протидії торгівлі людьми. Так, у ч. 1 ст. 1 вищезазначеного закону протидія торгівлі людьми це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми [4].

Тобто у даному нормативно-правовому акті, як і в тих що були згадані нами раніше, поняття «протидія» вживається перш за все для відображення діяльності, яка спрямована на боротьбу з проявами злочинності в цілому чи окремих її проявів. До суб'єктів такої діяльності слід одразу віднести представників держави в особі уповноважених на боротьбу зі злочинністю державних органів. Протидія стосовно розслідування злочинів не висвітлюється в нормативно-правових актах, що, на мій погляд, доволі негативно відображається в контексті організації діяльності з подолання даної протидії. Адже, як зазначає В. П. Бахін, подолання протидії розслідуванню не може бути дієвим без всебічного та глибокого вивчення сучасного феномена протидії як складового елементу протистояння злочинності [7, с. 202-203].

Протидія розслідуванню набуває все більш різноманітних форм, оскільки в злочинця з'являються великі на мій погляд можливості протистояння органам досудового розслідування. Через це, питання стосовно протидії розслідуванню набуває в останні роки особливої важливості та гостроти. Це вкотре вказує нам на велику необхідність переосмислення протидії процесу розслідування, та розроблення відповідних комплексних методів та способів боротьби з нею [8, с. 696; 9, с.113].

Крім того, сутність протидії та способи її подолання краще розглядати не в загальному розумінні, не в абстрактній формі, а конкретно, по відношенню до окремих видів кримінальних правопорушень. Ознайомившись з низкою наукових праць, я дійшов висновку, що серед науковців панують різноманітні ідеї що до трактування протидії розслідуванню злочинів. Зокрема, під останньою вони пропонують розуміти наступне:

- умисні дії або систему дій, направлені на перешкоджання досягненню цілей досудового розслідування [10, с. 5];
- умисну діяльність з метою перешкоджати розслідуванню і в кінцевому результаті встановленню істини по кримінальній справі [8, с. 696];
- прийняття зацікавленими особами заходів, спрямованих на утворення перешкод у виявленні, вилученні та використанні доказів правоохоронними органами [11, с. 70-71];
- систему заздалегідь спланованих і вжитих під впливом ситуації, що склалася, заходів безпеки злочинної діяльності на всіх етапах, здійснюваних злочинцями й іншими зацікавленими особами з метою ухилення від кримінальної відповідальності на всіх стадіях кримінального судочинства [12, с. 252];
- систему узгоджених дій (бездіяльності) осіб, зацікавлених у перешкоджанні встановленню об'єктивної істини в кримінальній справі з метою ухилення від відповідальності винних у скоєнні злочину або пом'якшення покарання за скоєне [13, с. 20];
- своєрідний вид цілеспрямованої активності суб'єктів злочину, інших зацікавлених осіб, що виражається у вигляді однократно здійснюваних навмисних дій чи у вигляді структурно складної навмисної діяльності, спрямованої на приховання, зміну, знищення інформації, яка має доказове значення, а також її носіїв з метою

перешкодити встановленню обставин скоєного злочину та вини причетних осіб [14, с. 23];

- протиправну діяльність, що включає як умисні, так і ненавмисні дії (бездіяльність), спрямовані на перешкодження встановленню об'єктивної істини в кримінальній справі та вирішенню інших завдань розслідування [9, с. 116];

- активний чи пасивний опір учасників злочинної діяльності та пов'язаних із ним осіб шляхом приховання слідів злочинів, здійснення впливу суб'єктів розслідування чи створення різних перешкод при встановленні останніми ознак злочину, висуненні та перевірці версій, а також формуванні системи доказів по кримінальній справі [15, с. 6] та інше.

З вищезазначеного переліку в котрий раз стає очевидною багатозначність та відсутність уніфікованості в трактуванні поняття що до протидії розслідуванню кримінальних правопорушень. Я цілком підтримую думку науковців відносно доцільного розуміння протидії розслідуванню злочинів як діяльності, адже вона може знаходити свою реалізацію як у активній, так і у пасивній формі. Завдяки цьому протидія розслідуванню може виражатися як у вжитті дій, так і шляхом бездіяльності.

Також важливо не загромаджувати, визначення протидії розслідуванню злочинів переліком видів її реалізації, достатньо вказати на її цілі, які в свою чергу чітко окреслюють напрямки такої діяльності. Тепер можна надати і визначення та що в свою чергу потрібно розуміти коли ми говоримо про протидію розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності. Це насамперед: “діяльність осіб, котрі вчинили злочини у сфері службової діяльності, та інших зацікавлених осіб, спрямована на перешкодження виявленню проявів їх злочинної діяльності та провадженню досудового розслідування”.

Під час дослідження даної теми я зрозумів дуже важливу річ , що протидіяти розслідуванню злочинів, можна не тільки після їх виявлення та початку кримінального провадження. Якщо злочин спланований заздалегідь, то засобами з протидії розслідуванню наповнений весь механізм його вчинення – починаючи з підготовки та закінчуючи способами для його приховання.

Насамперед злочинець , або група злочинців ретельно маскують свої зв'язки , створюють все для того щоб мінімізувати свої сліди , або взагалі їх знищити , залучують корумповані зв'язки та створюють алібі , крім цього існує ще багато інших способів .

Також до чинників, що мають вагомий вплив на можливість, приховування злочинів (за ст. 191, 210, 366 КК України), необхідно віднести: особливості фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації; специфіку системи документообігу, системи контролю за прийняттям рішень та процедурою їх виконання; прогалини у законодавстві стосовно питань регулювання фінансово-господарської діяльності; недоскональна діяльність державних контролюючих органів та інше.

Приховання ознак злочинів які пов'язані з бюджетними коштами (ст. 210 КК України) здійснюється через знищення, приховування або фальсифікацію бухгалтерських або банківських документів, які мають інформацію стосовно операції з бюджетними коштами.

Щоб зупинити злочинну спробу в сфері бюджетного законодавства яка найчастіше проявляється у знищенні, прихованні або фальсифікації документів потрібно перш за все забезпечити цілісність даних документів , це є одним із найважливіших завдань на початковому етапі розслідування . Для вирішення цього завдання потрібно провести комплекс необхідних слідчих дій, які допоможуть виявити місцезнаходження документів, а також осіб у яких вони можуть зберігатися. Необхідно наголосити на тому , що приховування

злочинів, які були вчинені у сфері державних закупівель, здійснюють не таким чином коли протиправна діяльність є доволі явною, вона має вид несуттєвого відхилення від загально-установленого порядку проведення господарської операції.

Інформацію про проведення торгів за бюджетні кошти можна отримати різними способами серед яких по перше :

- глобальна мережа Інтернет та засоби масової інформації;
- документи які мають обмежений доступ (накази, інструкції міністерств, відомств і розпорядження їх керівників);
- акти перевірок контролюючих органів;
 - документи поставки (договори, доручення, накладні та ін.);
- інформація яка отримана в процесі проведення розшукових дій.

1.2.Засоби подолання протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства

Частіше за все протидія розслідування націлена на приховування злочинного діяння або тих осіб які його вчинили. Це і не є дивним, адже якщо буде наявна хоч одна з даних підстав то може бути відкрито кримінальне провадження. У своїй науковій роботі Лубин А. Ф. і Журавльов С. Ю., зазначають що приховати злочин можливо тільки за допомогою двох способів, по-перше, не дати змогу слідчим знайти сліди та використати їх у сфері розслідування, по-друге не допустити використання даних слідів у якості доказів. Тлумачити наведені позиції слід таким чином: у першому випадку злочинець намагається знищити сліди злочину, тобто діє на них безпосередньо. Стосовно другого

випадку злочинець намагається діяти більш опосередковано, він намагається знайти спосіб співпрацювати з тими особами які наділені спеціальними повноваженнями або мають процесуальний статус [2, с. 112].

На мою думку дане твердження є влучним, я абсолютно погоджуюсь з ним, але вважаю за потрібне додати, що коли ми говоримо про сліди злочину, потрібно вказати не тільки його матеріальні сліди а також наголосити на вербальних, інформацію про сам злочин та осіб які в ньому підозрюються, та тих осіб які згідно закону мають право відмовитися від надання показань, адже вони можуть стати гарною підставою для підозри. (ст. 18 КПК України [3, с. 11 – 12]).

Не буде зайвим наголосити, що розслідування в цілому потребує систематизованого алгоритму дій, а також інтелектуальної діяльності тих осіб хто здійснює дане розслідування. Стратонов В. М., зазначає що слідчий, починаючи розслідування, заздалегідь не може одразу передбачити фінальний результат події, яка відбулася раніше, адже розслідування це – доволі складний процес в плані пізнання, в якому необхідно вирішити цілу низку нюансів. Адже факти про подію, особливо на етапі початкового розслідування, не можуть бути такими, які можуть потім дозволити у процесі безпосереднього їх сприйняття дійти висновку навіть на рівні категоричного розуміння [4, с. 162].

Слід сказати, що у криміналістиці є в наявності доволі багато класифікацій форм протидії взагалі та способів як приховати злочин та окремі його прояви. Крім цього існує багато підстав, за допомогою яких можна здійснити класифікацію форм протидії розслідуванню та ситуацій, які можуть виникнути під час останньої. Важливою та цікавою на мою думку є класифікація протидії стосовно етапів розвитку злочину. Я вважаю дану класифікацію найбільш деталізованою за рахунок таких моментів як приклад, що вона дає гарну змогу вести спостереження за

розвитком злочину, з моменту появи злочинного умислу. Так, Лубин А. Ф. та Журавльов С. Ю. Визначають саме чотири етапи розвитку протидії, кожний з даних етапів полягає у сукупності конкретних дій, які безпосередньо стають на заваді самому процесу розслідування. До першого етапу, який називають інформаційно-пошуковим належить саме: -

- ведення спостереження за об'єктами злочинного посягання;
- формування зв'язків у злочинному середовищі;
- створення всіх необхідних умов для забезпечення алібі;

Другий етап, на думку вчених, полягає у створенні сприятливих умов для успішної реалізації злочинного замислу та включає :

- приховання злочинних зв'язків;
- створення хованок;
- створення всіх необхідних умов для успішного маскуванню злочину;
- визначення місця та часу для здійснення злочину;
- проведення дослідження яке має на меті перевірку можливості для здійснення тих дій, які необхідно виконати при здійсненні злочину.

Третій етап визначає дії для реалізації злочинної ідеї яка має на меті:

- створення легенди для особистості ;
 - створення та використання фальшивих документів;
- залучення до справи наглядачів , охоронців та інше.

Четвертий етап вчені пов'язують саме із відтворенням злочинної діяльності. Даний етап включає такі дії:

- тимчасове припинення злочинної діяльності;
- надання допомоги тим співучасникам, які несуть відповідальність за вчинення злочину у місцях позбавлення волі;
- вчинення протидії для використання тих доказів, що були вже залучені у сферу кримінального судочинства;

- допомога сім'ям або близьким родичам тих співучасників, що знаходяться у місцях позбавлення волі;
- перевірка новобранців які мають мету стати членами злочинного формування;
- аналітика недоліків минулої злочинної діяльності [2, с. 176].

Необхідно зазначити що всі вище перераховані дії характерні саме для вчинення певною групою осіб . Крім цього , виникає важливе запитання: як надання допомоги співучасникам та їх сім'ям або близьким родичам, набір нових осіб у злочинну групу та аналіз минулої злочинної діяльності відносно визначення недоліків може мати відношення до протидії розслідуванню злочину. Можна розглядати дані дії тільки як підготовку до протидії розслідуванню злочинів які можуть статися у майбутньому.

На мою думку важливо наголосити на тому , що поділ на етапи демонструє процес зародження і розвитку протидії розкриття і розслідування злочинів. Вивчаючи ідеї Лубина А. Ф. та Журавльова С. Ю., важливо зазначити цікаву інформацію відносно запропонованої ними у своїх наукових роботах «класифікацію ситуації протидії». Усі ситуації обґрунтовано та поділено на чотири групи. До першої групи ми відносимо ситуації, що зароджуються на латентній або прихованій стадії злочинної діяльності, до другої групи саме ті , що мають зв'язок з оперативно-розшуковими заходами та попередньою перевіркою матеріалів. Наступними є ті ситуації, які виникають під час досудового розслідування кримінальної справи, та ті, що проявляються на інших етапах кримінального судочинства [2, с. 196].

Важливо наголосити, що Белкін Р. С. також створив на сьогодні досить відому класифікацію форм протидії. Він поділив всі спроби протидії розслідування на два види «зовнішні» та «внутрішні». Під внутрішніми він розуміє саме таку протидію, яку здійснюють суб'єкти, які мають безпосередній зв'язок з розслідуванням справи або залучені до

нього. Серед таких суб'єктів є обвинувачений, свідки, потерпілі, спеціаліст, експерт, випадкові прохожі, які в той момент знаходились саме на місці вчинення злочину та інше. Основним завданням даної протидії є спроба отримати від супротивної сторони важливу інформацію або створити відповідну схему поведінки. При цьому підозрюваний частіше за все бажає отримати від слідчого більше інформації, яка потім може знадобитися при захисті своїх інтересів. Під час спілкування зі слідчим висловлена неповна або недостовірна інформація суб'єктом протидії, вивчаючи реакцію слідчого, допомагає створити на майбутнє алгоритм дій, які допоможуть під час захисту. Крім цього, особі яка має на меті проводити розслідування, необхідно перш за все отримати від допитуваного найбільш повну і достовірну інформацію стосовно фактів та подій злочину, для реалізації цього необхідно змусити суб'єкта протидії зробити крок на співпрацю зі слідством. Також для суб'єктів протидії, характерною є поведінка, яка має намір перш за все знищити, змінити чи приховати інформацію або електронні носії на яких вона розміщена, щоб завадити повному і всебічному розслідуванню злочину. Перш за все це знищення слідів самого злочину та слідів суб'єкта який його вчинив, зміна розуміння способу, знаряддя вчинення злочину, особистості злочинця, його характерних ознак, навмисне створення помилкових слідів для введення слідства в оману та інші [5, с. 692-698].

Важливою також є думка, Петрової А. Н. вона пропонує зробити доповнення до класифікації протидії яку ми розглянули раніше створену Белкіним Р. С., ще одним видом – «змішаним» (з боку осіб, які одночасно можуть бути суб'єктами «внутрішньої» та «зовнішньої» протидії) [7, с. 98-99]. Шехавцов Р. М., коментуючи поділ протидії на зовнішній та внутрішній робить висновок, що він є штучним і повинен розумітися у першу чергу при використанні як криміналістично-умовний, пояснюючи це тим, що під час розслідування будь-якого

злочину класифікації протидії та її суб'єктів доволі проблематично розмежовувати [8, с. 22].

Узагальнюючи все вищеперераховане я дійшов висновку, що досліджуваний мною вид протиправної діяльності службових осіб має зв'язок з вчиненням безлічі різних злочинів. Дані злочини переважно поєднуються у виді організованої злочинної діяльності, характеризувати яку можна за допомогою таких принципів як : єдність умислу її учасників та методів їхньої підготовки, учинення та спроби приховати злочин , також слід дійти висновку що злочини у сфері економічної діяльності в основному організовують особи які мають деяку специфіку , потрібно розуміти що даний вид злочинців не так часто робить звичайні помилки при спробі протидіяти розслідуванню, і це є доволі важливою інформацією як для законодавця так і для слідчого. Особливість вчинення протидії слідству службовими особами і визначає необхідність застосування спеціальних способів для подолання такої протидії.

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1 Правові та криміналістичні заходи

До способів подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності за джерелом походження злочинів можна поділити на такі дві категорії як: правові та криміналістичні. До першої категорії засобів подолання протидії під час розслідування злочинів слід врахувати норми саме кримінального права (статті Кримінального Кодексу України), які конкретно визначають настання відповідальності саме за діяння, що мають не меті перешкодження розслідуванню злочинів, крім цього норми кримінально-процесуального права, в яких передбачається застосування розшукових дій та негласних слідчих дій з наміром виявити та задокументувати моменти протидії, які здійснюють посадові особи та їхні спільники.

Використання правових засобів для подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності спрямовані на отримання інформації про дану протидію або створення всіх належних умов для того щоб злочинці не могли вчинити такі дії . Норми законодавства, які передбачають кримінальну відповідальність за конкретний спосіб протидії (погроза вбивством, погроза знищення майна, отримання неправомірної вигоди та ін.). На необхідності попередження протидії зі сторони службових осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні законодавець відповів таким чином , він встановив кримінальну відповідальність за постанову свідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови (ст. 375 ККУ);

розголошення відомостей про заходи безпеки у відношенні особи, яку взято під захист (ст. 381 ККУ).

Ефективність застосування негласних слідчих (розшукових) дій, беручи до уваги детальний аналіз кримінальних проваджень стосовно злочинів у сфері службової діяльності, під час подолання протидії найбільш ефективним є проведення таких: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); аудіо- та відео контроль особи (ст. 260); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо- та відео контроль місця (ст. 270); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До криміналістичних засобів для всебічного подолання протидії розслідуванню є різні методи, тактичні операції, прийоми і технічні засоби, вони доволі активно сприяють пізнанню обставин події злочину та конкретних явищ які з ним пов'язані у вигляді негативних обставин, характерних для протидії розслідуванню.

Функціонування призначення криміналістичних засобів подолання протидії знаходить своє відображення у забезпеченні: найбільш повного пізнання події злочину через сприяння формуванню сприятливої слідчої ситуації для виявлення, фіксації, вилучення і дослідження доказів, пізнання супутніх вчиненню і розслідуванню конкретного злочину явищ протидії розслідуванню, відображення яких у матеріалах кримінального провадження дає велику можливість розкрити їхній вплив на формування доказів, ступінь суспільної небезпечності осіб, які вчинили злочин, а також зібрати дані для прийняття рішення про притягнення до відповідальності осіб за протидію розслідуванню якщо є в наявності передбачені законодавством підстави. Це як наприклад, тактичні прийоми і рекомендації які покликані забезпечити найдоцільніше і найбільш ефективно застосування під час розслідування кримінальних проваджень, способів і засобів криміналістичної техніки. В той же час Р. С. Белкін, тактичний прийом розглядає як «...найбільш

раціональний і ефективний способів дії або найбільш доцільну в цих умовах лінію поведінки слідчого». Як «лінію поведінки слідчого» трактує тактичний прийом і деякі інші криміналісти [7, с. 9].

Професор В. Ю. Шепітько надав доволі новітнє визначення тактичного прийому, що це саме спосіб для здійснення процесуальних дій, який має на меті реалізацію її конкретної мети, він є заснованим саме на психологічному механізмі його відображення і чесно кажучи найраціональніший та найефективніший у певних ситуаціях. Далі професор доходить висновку, що тактичні прийоми за своєю природою мають сприяти пізнанню, переслідувати саме таку ціль як ефективне проведення слідчих (розшукових) дій. Пізнавальна функція має на меті розроблення саме таких прийомів, які сприяють всебічному знаходженню інформації та встановлення істини у даній справі [8, с. 82].

Відносно проведення такої процедури як допит звинувачуваного Л. Б. Філонов і В. І. Давидов характеризують тактичні прийоми як «способи дії на людину, що викликають певні психологічні зміни, за допомогою яких досягається бажаний результат» [9, с. 144]. Як приклад, Р. С. Белкін дає таке визначення, що черговість слідчого огляду об'єктів на місці події повинна забезпечувати застосування технічних засобів фіксації того що відбувається та слідів; такий тактичний прийом слідчої діяльності, як розподіл здійснюваних дослідів на етапи, які покликані забезпечити повне використання можливостей фото-, кіно- і відео зйомки під час даного слідчого процесу. Унікальні тактичні прийоми і взагалі вся тактика проведення конкретної процесуальної дії має тенденцію змінюватися в залежності від видів під час її проведення, засобів і прийомів криміналістичної техніки. Як приклад можна навести тактику обшуку, на яку доволі сильно впливає використання пошукових приладів і сама специфіка цих приладів, правила їх використання [5, с. 198].

Тактика побудови прийомів слідчих дій як пошукової інформаційної моделі активного злочинця, насамперед, повинна з'ясувати сутність таких елементів:

- дані стосовно кримінального досвіду конкретного злочинця;
- відомості, які знаходяться в документації кримінальних проваджень, де фігурувала дана особа та чому залишилася непокараною;
- відомості, які є в матеріалах кримінальних проваджень про аналогічні злочини які ще не були розслідуванні .

Тому шляхи пізнавальної діяльності дають визначення , насамперед, конкретній слідчій ситуації, а також переліку чинників, серед яких : наявність інформації стосовно вчинення протидії особами яких підозрюють; наявність джерел інформації про протидію про яку ще не відомо; знаходження наявності взаємозв'язків злочинця (посадової особи) з спробою створити протидію слідству. Серед найважливіших методів протидії слідству є також психологічний тиск службової особи на свідків. Цей метод протидії доволі часто використовується при підозрюванні (обвинувачені) за даною категорією справ. Знаходить своє пояснення така ситуація тим, що особа яка вчинила злочин, доволі часто, займає управлінську посаду в державному органі, установі, підприємстві чи організації, а основні свідки такого злочину працюють на дану особу (злочинця). Це відкриває злочинцю двері для здійснення тиску на свідка шляхом погрози звільнення, дисциплінарними стягненнями та іншими службовими аспектами. Крім цього доволі часто може використовуватися підкупи, обіцянки стосовно кар'єрного зросту. Є навіть такі випадки коли злочинці відкрито погрожують вчинити протиправні дії стосовно життя та здоров'я самому свідку чи його рідним .

Тактичні прийоми подолання такого виду протидії як тиск на свідків злочину який використовується службовими особами здійснюють за допомогою спеціальних технічних засобів з завданням

виявити і зафіксувати дії службової особи коли вона змушує свідків давати неправильні докази відносно факту порушення законодавства службовою особою. Тактика допиту підозрюваних у розслідуванні злочинів, які вчиняються службовими особами, відрізняється насамперед не тільки особливостями, а і використанням специфічних тактичних прийомів. Одним із найголовніших тактичних прийомів є пошук у колі обвинувачених чи підозрюваних «слабкої ланки». Слід наголосити, що така група тактичних прийомів допиту має безпосереднє відношення до слідчого арсеналу хитрощів. Дуже важливу роль відіграє такий тактичний прийом в якому головну роль відіграє психологічний аспект. Частіше за все до такого виду прийомів слід віднести «використання чинника несподіваності», «непрямий допит», «створення для допитуваного перебільшеного представлення про обізнаність слідчого».

У переліку завдань для підготовки слідчого до допиту підозрюваного пріоритетним є збирання вихідної інформації яка надає характеристику та допомагає ознайомитися з інформацією про особу допитуваного. Ці характеризуючі дані сприятимуть вибору найбільш ефективної тактики допиту, та допоможе з визначенням правильності оцінки показань злочинця.

Тож давайте узагальнимо, результат допиту починається не тоді, коли допитуваний вже сидить напроти слідчого, а значно раніше, ще під час підготовки до допиту. Зміст такої підготовки залежить від видів та обставин цього злочину та специфіки допитуваного. Слідчий повинен добре орієнтуватися в матеріалах цієї справи, мати можливість швидко знайти всю необхідну інформацію, яка при протидії допитуваного допоможе встановити істину. Подібної думки дотримується і В. О. Коновалова, відзначаючи насамперед той факт, що особливості вивчення інформації про особу допитуваного – це діяльність слідчого, яка найчастіше перебуває поза процесуальною її регламентацією. Тож,

інформацію про підозрювану особу слідчий отримує за допомогою різних джерел, перш за все тих, що мають як процесуальний, так і непроцесуальний характер. Це саме матеріали кримінального провадження, показання свідків, документи які надають характеристику та дані, які були отримані за допомогою оперативно-розшукової діяльності [17, с. 47, 65, 66].

2.2. Тактичні прийоми та рекомендації щодо забезпечення подолання протидії розслідувань порушень бюджетного законодавства

Ми погоджуємося з такою думкою що слідчому потрібно використовувати наступну систему тактичних прийомів під час подолання протидії розслідувань порушень бюджетного законодавства:

- 1) надання можливості особі, яка допитується в якості свідка, користуватися власними записами, що стосуються обчислювальних процесів та вміщують в себе великий об'єм даних відносно окремих нюансів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, оподаткування, пільгового кредитування, фінансової допомоги та конкурсних засадах та інше;
- 2) складання та постановка запитань, які нагадують про дану тему (слід розуміти про відмінність даного виду запитань від тих, що мають на меті підштовхнути об'єкта допиту до обставин, які мають важливе значення для кримінального провадження;
- 3) систематизована постановка запитань в порядку за відношенням до розслідуваних епізодів, кожен з яких має окремі факти неправомірних діянь злочинця;
- 4) спроба відтягнути момент переходу до процесуальної фіксації показань свідка в письмовій формі та повторного викладу даної інформації у майбутньому у вигляді вільної розповіді (усній формі) без спроби застосувати психологічний тиск та часові рамки;
- 5) надати

можливість ознайомитися з речовими та документальними доказами; б) створення ідеального психологічного клімату для актуалізації фактів та злочинної технології які були забутими і т. п. Наступна ситуація виражається в наданні свідком стороні обвинувачення заздальгідь неправдивих показань, в даній ситуації виникає необхідність в застосуванні таких тактичних прийомів як : 1) процес деталізації показань із залученням контрольних запитань; 2) пред'явлення для детального ознайомлення речових та документальних доказів фактів, які встановлюються саме під час кримінального провадження даної категорії 3) проведення аналогії з реальними прикладами які мають відношення до професійного життя уповноваженої особи відносно притягнення свідків до кримінальної відповідальності за надання стороні кримінального провадження завідомо неправдивих показань; 4) багаторазова заміна порядку та відправної точки під час надання показань. Цей тактичний прийом має на меті сприяти допущенню помилок об'єктом допиту, що є фундаментом для формулювання та постановки конкретних запитань стороною обвинувачення. Ефективним способом подолання такого виду протидії зі сторони учасників кримінального провадження є проведення слідчим органом досудового розслідування допиту в один і той же час двох або більше допитаних свідків для того щоб з'ясувати причини розбіжностей у їхніх показаннях (ч. 9 ст. 224 КПК України). При такого роду допитувані ті особи, котрих допитують, мають право не відповідати на запитання з приводу обставин, надання яких прямо заборонено законом (професійна таємниця захисника тощо) або ті які можуть стати підставою для підозри у вчиненні ними, близькими родичами чи членами їх сім'ї, кримінального правопорушення даної категорії (ч. 8 ст. 224 КПК України). А тому, правомочній посадовій особі слідчого підрозділу ОВС потрібно побудувати одночасний допит двох вже раніше допитаних свідків таким чином: 1) реалізувати організаційно-примусові заходи

відносно недопущення непроцесуального спілкування між особами-учасниками даної категорії допиту. Дані заходи вирішують такі завдання як: а) зменшують вірогідність негативного впливу завідомо неправдивих показань на свідчення добросовісного свідка; б) роблять максимально недієвим можливий тиск зі сторони захисника недобросовісного свідка, якщо такий є присутнім; в) роблять неможливим поповнення тактичних прийомів які спрямовані на протидію органам досудового розслідування стороною недобросовісного свідка за допомогою перекручування та суб'єктивної манери (одностороннього) викладу показань другого учасника одночасного допиту, завчасної підготовленості до очікуваних додаткових запитань слідчого тощо. 2) надання переваги свідкові, який до цього дав правдиві показання. Чесно кажучи такий порядок проведення одночасного допиту викликає емоційне збудження в другого учасника процесуальної дії вказаного виду, змушуючи його хвилюватись а можливо і роздратуватися, це може призвести до порушення регламенту, що тягне за собою вжиття необхідних регуляторних заходів слідчим

Порівняно з іншими суб'єктами сторони обвинувачення слідчий перебуває на передньому краї інтелектуального протиборства з фахово-обізнаним й самовпевненим супротивником. Саме тому доречно запропонувати деякі тактичні заходи, що сприятимуть нейтралізації протидії й викриттю неправдивих показань, а саме: поглиблений аналіз наявних матеріалів кримінального провадження; витребування й ознайомлення з нормативними документами, в яких регламентовано права, обов'язки і звітність певної службової особи, порядок оформлення конкретної службової документації; ознайомлення із структурою і загальними умовами роботи організації, установи чи підприємства, де було вчинено злочин; ознайомлення з особливостями господарської діяльності, окремими технологічними процесами виробництва, якщо такі є складовими у механізмі вчинення злочину;

дослідження бухгалтерської та іншої документації, грошових переказів, одержання кредиту, щодо права власності на нерухомі й рухомі об'єкти, чорнової бухгалтерії тощо; з'ясування зв'язків підозрюваної особи з іншими управлінськими, правоохоронними, комерційними, злочинними структурами та конкретними особами зокрема [14, с. 42].

Викриття неправдивих показань при розслідуванні економічних злочинів – це лише поверхнева частина проблем досудового розслідування. Їх підгрунтям можуть бути, по-перше, певні дії з метою приховування економічних зловживань, по-друге – інші дії, спрямовані на перешкоджання розслідуванню. Щодо першої категорії таких дій, то це може бути: псування або знищення фінансово-господарської документації (імітація пожежі, залиття водою); начебто офіційне виведення майна з обліку (списання); інсценування крадіжок документації або майна сторонніми особами. Це може бути оформлення фіктивних супровідних й облікових документів з метою інсценування переміщення (передачі) рухомих і нерухомих об'єктів іншим суб'єктам господарювання із завищенням або заниженням реальних кількісних показників. Щодо інших напрямів перешкоджання з'ясування обставин злочину, то такими можуть бути залякування свідків, підкупи, різноманітні погрози, шантаж. Серед таких можна зазначити й сфальшовані показання, підкидання або офіційне надсилання до слідчого органу фіктивних, перекручених відомостей про злочин, про непричетних до нього осіб, все це з метою перенавантажити слідчого оперативною інформацією, збільшити обсяг виконуваних ним перевірочних дій, процесуальних заходів, максимально затягнути терміни досудового розслідування та надати йому інший, хибний напрямок.

Змістом неправдивих показань можуть бути і посилення допитуваного на неіснуючі обставини, які начебто примусили вчинити певні дії (бездіяльність), неправдиве алібі, скарги на слабку пам'ять,

симуляція або агравація тяжких захворювань. За таких обставин ефективним буде вилучення та дослідження медичних документів особи, призначення комплексної судово-медичної або психолого-психіатричної експертизи. Заяву неправдивого алібі слідчому доцільно спрогнозувати заздалегідь, а тому залучити до допиту ще одного слідчого. Такий розклад сил та засобів, за сприятливих територіальних обставин, дасть змогу другому слідчому, можливо до завершення допиту, виїхати на місце посилення відповідно до алібі і перевірити його вірогідність. Сучасна криміналістична тактика як система науково-обґрунтованих положень і рекомендацій базується на досягненнях у галузі психології, а отже, становить достатній арсенал можливостей подолання перешкоджання розслідуванню такої складної категорії злочинів, як економічні. Проте серед науковців трапляються різні погляди на визначення протидії розслідуванню, класифікацію форм та прийомів протидії, а також відповідних засобів їх нейтралізації та подолання [15, с. 479].

Вважаємо за доцільне роз'яснення правових наслідків ухилення від правдивих показань окремих категорій допитуваних, їх іншої неправомірної поведінки, проте не менш ефективними можуть бути й інші тактичні прийоми впливу на таких осіб під час проведення допитів: короткотривала розмова з допитуваним на другорядну тему, що сприятиме налагодженню з ним психологічного контакту; наполегливе з'ясування причин та мотивів неправдивих показань допитуваного та переконання відмовитись від такої форми перешкоджання розслідуванню; використання позитивних якостей, заслуг, емоційної напруженості допитуваної особи; оголошення викриваючих показань за матеріалами провадження, експертних висновків, довідок спеціалістів та ін.; використання фактора раптовості для викриття неправдивих показань; повторний допит з обмеженим колом питань, їх деталізацією,

уточненнями, встановленням суттєвих суперечностей та їх навмисного характеру.

Для подолання перешкоджання розслідуванню також важливим буде виявлення лідера протидіючої сторони, а за достатніх на то правових підстав, застосування до нього певного запобіжного заходу. Не менше уваги слід приділити і особам, які схильні до співпраці зі слідством, проте бояться помсти, переслідувань з боку керівництва, інших зацікавлених осіб, розголосу їх свідомої громадянської позиції. За таких обставин, відповідно до п. 8 ст. 66 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий зобов'язаний забезпечити оптимальні умови безпеки для такого свідка [16].

У переліку завдань підготовки слідчого до допиту підозрюваного пріоритети належать збиранню вихідної характеризуючої інформації, ознайомленню з даними про особу допитуваного. Така характеризуюча інформація сприятиме обранню ефективної тактики допиту, визначенню правильності оцінки його показань. Отже, результативність допиту починається не тоді, коли допитуваний сидить перед слідчим, а значно раніше, під час підготовки до нього. Зміст такої підготовки залежить від виду та обставин вчиненого злочину, рис характеру допитуваного. Слідчий повинен добре знати всі матеріали справи, бути спроможним швидко знайти необхідні відомості, що знівелюють протидію допитуваного у встановленні істини.

Схожої точки зору дотримується і В. О. Коновалова, відзначаючи, що особливості вивчення даних про особу допитуваного – це діяльність слідчого, яка переважно перебуває поза процесуальною її регламентацією. А отже, дані про конкретну особу слідчий отримує з різних джерел, зокрема тих, що мають як процесуальний, так і непроцесуальний характер. Такими даними є матеріали кримінального провадження, показання свідків, характеризуючі документи, інформація,

отримана за результатами оперативно-розшукової діяльності [17, с. 47, 65, 66].

ВИСНОВКИ

Сьогодні суспільству дуже важливо на мою думку відволіктись від себе та почати думати про майбутнє країни . Коли кожен громадянин зрозуміє що він є важливою складовою держави , та той факт що його дії вплинуть на майбутнє його сім'ї та дітей це зможе допомогти нам в якомусь сенсі бути обережнішими . Економіка є дуже важливою частиною кожної країни , тому на мою думку ті люди які працюють в сфері господарювання несуть велику відповідальність перед суспільством та майбутнім поколінням .

Тому коли особа вчиняє злочин він вчиняє його не тільки проти суспільства , а й проти своєї сім'ї , проти наступного покоління , нам зараз необхідно змінитися та почати працювати не проти своєї країни , а зробити все можливе для її подальшого розвитку.

У своїй роботі ми розглянули злочини у економічній сфері діяльності та способи протидії розслідуванню . На мою думку перш за все важливо зрозуміти що особа яка працює в бюджетній сфері повинна бути розумною , через це економічний злочинець є дуже складним об'єктом для слідчого , мене дійсно зацікавила дана тема , адже тут вже мова йде про інтелектуальне протистояння . Слідчому потрібно бути завжди на крок попереду , через те що економічний злочинець не так часто вчиняє звичайні помилки та завжди намагається використовувати свій службовий статус для маскуванню злочину .

Протидія розслідуванню набуває все більш різноманітних форм, оскільки в злочинця з'являються великі на мій погляд можливості протистояння органам досудового розслідування. Через це , питання стосовно протидії розслідуванню набуває в останні роки особливої важливості та гостроти. Це вкотре вказує нам на велику необхідність переосмислення протидії процесу розслідування , та розроблення відповідних комплексних методів та способів боротьби з нею

Під час дослідження даної теми я зрозумів дуже важливу річ , що протидіяти розслідуванню злочинів, можна не тільки після їх виявлення та початку кримінального провадження. Якщо злочин спланований заздалегідь, то засобами з протидії розслідуванню наповнений весь механізм його вчинення – починаючи з підготовки та закінчуючи способами для його приховання.

Насамперед злочинець , або група злочинців ретельно маскують свої зв'язки , створюють все для того щоб мінімізувати свої сліди , або взагалі їх знищити , залучують корумповані зв'язки та створюють алібі , крім цього існує ще багато інших способів

В роботі також надано перелік способів та засобів за допомогою яких можна швидко попередити протидію розслідуванню , та не допустити тих помилок які були вчинені раніше .

Треба також наголосити на тому що зміни в законодавстві дійсно необхідні , адже досліджуючи дану тему я дійшов висновку що доволі складно відшукати навіть дефініцію поняття «протидія» .

Підсумовуючи вищеперераховане потрібно дійти висновку що дана категорія злочинів потребує найбільшої уваги саме зараз , адже економіка створена для успішного функціонування всіх інститутів суспільства , тому злочини у цій сфері є неприпустимими .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI, ред. станом на 05.08.2018. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення 8.03.2021:
3. Ахтирська Н. Форми протидії розслідуванню злочинів, вчинених у сфері комп'ютерних технологій. Юридичний журнал. 2003. Випуск 3. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=111> (дата звернення: 8.03.2021.
4. Белкин Р.С. Криминалистика : учебный словарь-справочник. Москва : Юристъ, 1999. 268 с.
5. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. 2 изд. Москва : Мегатрон-XXI, 2000. 334 с.
6. Бобровский И.В. О состоянии противодействия расследованию и сокрытию преступлений. Организованное противодействие раскрытию и расследованию преступлений и меры по его нейтрализации. Москва : ЮИ МВД России, 1977. С. 106.
7. Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю. Київ: КНТ, 2009. 160 с.
8. Давиденко В. С. Обставини, що підлягають з'ясуванню, та особливості порушення кримінальних справ про привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Вісник прокуратури. 2010. № 3 (105). С. 68-73.
9. Зорин Г.А. Криминалистическая методология. Мн. : Амалфея. 2000. 608 с.

10. Карагодин В.Н. Проблемы подготовки к расследованию в условиях противодействия. Актуальные проблемы следственной деятельности. Свердловск, 1990. С. 4–14.

11. Карпов Н. С. Протидія розслідуванню. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2006. № 3. С. 161–169.

12. Лепісевич П.М., Курляк М.Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 277–283.

13. Лукя'нчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є. Тактика подолання протидії розслідуванню. Малиновські читання : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Острого, 13–14 листопада 2015 р. Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. С. 193–195.

14. Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Луганськ : РВВ Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ, 2009. 304 с.

15. Настільна книга слідчого / М. П. Панов, В. М. Шепітько, В. О. Коновалова [та ін.]. 3-ге вид., перероб. і доп. К.: Вид. дім. «Ін Юре», 2011.

16. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні; за заг. ред. В. В. Чернея та С. С. Чернявського. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 988 с

17. Никифорчук Д. Й., Чернявський С. С., Татаров О. Ю. та ін. Особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій. Київ: НАВС, 2014. 112 с.

18. Степанюк Р.Л. Подолання протидії розслідуванню злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства. Вісник Запорізького юридичного інституту. Запоріжжя, 2002. № 2 (19). С. 213–221.

19. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

20. Шепітько М.В. Злочини у сфері правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії : монографія. Харків : Право, 2018. 408 с.

21. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2005. 195 с.

22. Щур Б.В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними групами : монографія. Харків : Гриф, 2005. 176 с.

23. Чесакова М. С. Форми і способи протидії розслідування злочинів: підходи до їх класифікації. Право.ua. 2015. № 1. С. 139–145

24. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження). Київ: Юрінком Інтер, 2003. 264 с.

25. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування. Київ: Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

26. Якимчук Р.В. Корупційний вплив як форма протидії розслідуванню злочинів, пов'язаних із порушенням правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів. Юридичний вісник. 2016. Вип. 4 (41). С. 190–194.